

Kan de gewelddadige jihad zonder sympathisanten?

*P. Mascini en M. Verhoeven**

Terrorismebestrijders hebben nogal eens de overtuiging dat moslim-extremisme niet zonder de stilzwijgende of openlijke instemming van een islamitische achterban kan. Onlangs liet een medewerker van de Duitse inlichtingendienst zich nog in dergelijke bewoordingen uit naar aanleiding van de arrestatie van vijftien extremisten. Zij zouden tot een netwerk behoren dat was geconcentreerd in Ulm en Neu Ulm en zich bezighouden met rekrutering, paspoortvervalsing en fondswerving (*Associated Press*, 1 februari 2005). Volgens hem hadden moslimgemeenschappen bepaalde activiteiten verzwegen voor de autoriteiten en er soms zelfs actief ondersteuning aan gegeven. Ook in academische kring wordt in verband met de gewelddadige jihad¹ het belang van de rol van sympathisanten benadrukt. Zo merkte Benjamin Barber, auteur van *Jihad vs. McWorld*, in een interview op dat: 'The problem is not terrorists. There are only a few crazy terrorists. The problem is a large number of people who are not terrorists but who look the other way or support the terrorists' (*Breaking News*, 7 september 2004). Roberta Senechal de la Roche (2001) heeft betoogd dat steun van sympathisanten ten grondslag ligt aan alle vormen van terrorisme en dus niet uitsluitend aan geweld dat uit naam van de jihad wordt gepleegd. Zonder deze steun zou collectief geweld het niveau van impulsieve, incidentele uitbarstingen niet kunnen overstijgen. Zijn moslims die zelf niet actief bijdragen aan de strijd, maar

* De eerste auteur werkt als universitair docent aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ten tijde van het onderzoek was hij ook werkzaam bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie. De tweede auteur is als junioronderzoeker verbonden aan de afdeling rechtshandhaving van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

¹ Dit betekent niet dat de jihad per definitie gewelddadig is (Hashimi, 1998). Het voeren van een innerlijke spirituele strijd tot zuiver geloof, het verdedigen van het moslimgeloof tegen aanvallen van andersdenkenden en het bevechten van de hegemonie van moslims over niet-moslims vallen namelijk allemaal onder deze noemer. Dit onderzoek beperkt zich tot de handelingen die worden verricht op basis van de overtuiging dat de jihad gewelddadig is.

die daar wel stilzwijgend of openlijk hun steun aan betuigen inderdaad onontbeerlijk voor de gewelddadige jihad?

De beantwoording van deze vraag splitsen wij uit naar drie voorbereidende activiteiten die weliswaar altijd voorafgaan aan terrorisme, maar die daar niet noodzakelijk in hoeven uit te monden. Dit zijn nesteling – het ter plaatse krijgen van extremisten in bestemmingslanden –, financiering en communicatie. De stelling die wij hier willen verdedigen is dat extremisten bij sommige onderdelen van deze voorbereidende activiteiten inderdaad hoofdzakelijk terugvallen op sympathisanten, maar dat zij dit bij andere onderdelen niet kunnen, hoeven of willen doen. Alvorens de analyseresultaten te presenteren, bespreken we allereerst de dataverzameling en de betrouwbaarheid van de onderzoeksgegevens. We sluiten af met conclusies.

Data

Voor dit onderzoek hebben we twee databronnen gebruikt. De eerste bestaat uit vijf interviews die de auteurs van dit artikel tussen mei en juli 2004 hebben gehouden met acht professionals die zich de afgelopen jaren in Nederland hebben beziggehouden met terrorismebestrijding.² De professionals waren een landelijk officier terrorismebestrijding, twee beleidsmedewerkers van de algemene inlichtingen- en veiligheidsdienst (AIVD), drie medewerkers van de unit terrorismebestrijding en bijzondere taken (UTBT) en twee medewerkers van de politie Rotterdam die leiding gaven aan een onderzoek naar de voorbereiding van een aanslag op de Amerikaanse ambassade in Parijs of de Amerikaanse legerbasis Klein Brögel in België. Wij hebben onze respondenten open vragen gesteld over de strafzaken met betrekking tot de gewelddadige jihad waarbij zij zelf direct of indirect betrokken zijn geweest. De vragen gingen over de manier waarop de verdachten toegang tot en verblijf in Nederland hebben geregeld, hoe ze inkomsten hebben vergaard en hoe ze onderling hebben gecommuniceerd. In verband met elk van deze drie strategieën is gevraagd of, en zo ja, hoe ze gebruik hebben gemaakt van overheidsinstanties, familie of geloofsgenoten en criminele organisaties.

² Het aantal interviews is kleiner dan het aantal respondenten omdat we sommige interviews met meerdere respondenten hebben gehouden.

De tweede databron bestond uit vrij toegankelijke informatie uit papers, (officiële) rapporten, krantenartikelen en wetenschappelijke publicaties. Hierbij hebben wij onszelf beperkt tot informatie over de activiteiten van terroristische netwerken die zich inzetten voor een mondiale strijd tussen 'zuivere' moslims en ongelovigen in Europa en Noord-Amerika. Hiertoe hebben we ook de netwerken gerekend die oorspronkelijk vooral waren gericht op lokale politiek-religieuze conflicten in Arabische landen, maar die zich inmiddels (ook) inzetten voor de mondiale strijd (Hoffman, 2004, p. 550/1; *NRC-Handelsblad*, 10 november 2004). Tot de belangrijkste representanten behoren al-Qaeda, Ansar al-Islam, de Algerijnse Groupe Islamique Armé (Gia) en de Takfir wal Hijra-beweging.

De analyse is primair gericht op gegevens met betrekking tot de handelingen van moslimextremisten. Deze data kunnen in het algemeen als meer betrouwbaar worden beschouwd dan die waarbij onderzoekers zijn aangewezen op het interpreteren van de motieven, opvattingen of belangen van hun onderzoekssubjecten (Senechal de la Roche, 2004, p. 2/3). Niettemin is de betrouwbaarheid van deze gegevens niet gewaarborgd (zie hiervoor Sageman, 2004, p. 64-68).

Informatie afkomstig uit (internet)papers en rapporten van niet-gouvernementele organisaties hebben wij hier als minst betrouwbaar opgevat. Deze publicaties zijn meestal noch beoordeeld door een redactie noch gefundeerd op onafhankelijk onderzoek. Als informatie uitsluitend was gebaseerd op deze categorie publicaties hebben we daar in de tekst aan gerefereerd als een inofficiële bron.

Gegevens afkomstig uit wetenschappelijke publicaties, rapporten van overheidsinstanties en kranten hebben we als iets betrouwbaarder opgevat. Deze publicaties zijn meestal wel beoordeeld door een redactie, maar ook journalisten, wetenschappers en beleidsmakers beschikken zelden over informatie uit eerste hand. Dit laatste wordt trouwens lang niet altijd openlijk onderkend in deze publicaties. Het is namelijk verschillende keren voorgekomen dat de ene auteur stelde dat een bepaald gegeven slechts op een vermoeden berustte, terwijl een andere auteur hetzelfde gegeven als een onomstreden feit presenteerde. Als er sprake was van een dergelijke inconsistentie, hebben we dat aangegeven in de tekst. Overigens was de betrouwbaarheid van deze categorie gegevens ook niet gewaarborgd als in verschillende publicaties op identieke wijze werd gerefereerd aan een zelfde gebeurtenis. Het is niet ongebruikelijk dat journalisten en wetenschappers

vakgenoten interviewen die evenmin toegang hebben tot onafhankelijke onderzoeksgegevens. Dit kan leiden tot een vals gevoel van zekerheid en het instandhouden van geruchten (Sageman, 2004, p. 66/7).³ Ten slotte hebben we de informatie die we uit de interviews met de professionals hebben verkregen als meest betrouwbaar beschouwd. Onze respondenten hadden wel rechtstreeks toegang tot inlichtingengegevens of informatie uit opsporingsonderzoeken. In de tekst is tussen haakjes aangegeven welke informatie uit de interviews afkomstig is.

Nesteling

Moslimextremisten passen twee strategieën toe om zich te nestelen in de landen waarin zij activiteiten ontplooiën of van waaruit zij opereren. Ten eerste door er mensen te rekruteren. Ten tweede door toegang tot en verblijf in deze landen te regelen. Het gebeurt ook dat beide strategieën worden gecombineerd. Hiervan is sprake als rekruteurs of potentiële rekruten proberen naar het buitenland te reizen en aldaar te verblijven. Beide strategieën worden apart besproken.

Rekrutering

Er worden actief strijders geworven in westerse landen. Vaak beschikken nieuwe rekruten over de nationaliteit van het land van waaruit ze opereren. Hierdoor kunnen ze vaak zonder problemen in een land verblijven en vallen ze minder op dan strijders die afkomstig zijn uit islamitische landen of uit conflictgebieden. Sympathie voor extremistische strijddoelen hoeft niet de enige of voornaamste reden te zijn dat nieuwe rekruten zelf actief worden. Ook de wens om ergens bij te horen, macht en aanzien te verwerven, of avontuur en afleiding te beleven kunnen hier aanleiding toe geven (Crenshaw, 2001). Sympathisering vormt echter wel een belangrijke voedingsbodem voor rekrutering. Rekruteurs zijn dikwijls voormalige jihadstrijders (AIVD, 2002, p. 14). Zij genieten veel aanzien bij radicale geloofsgenoten omdat zij zelf een actieve bijdrage aan de strijd hebben geleverd. Rekrutering begint in

3 De wijdverspreide verdenking dat al-Qaeda voorafgaande aan de aanslagen van 11 september veel geld heeft verdiend met de handel in aandelen is bijvoorbeeld onwaar gebleken: 499, eindnoot 130. Bij nader inzien had de op het oog verdachte handel in aandelen die na de aanslagen sterk in waarde daalden niets met de aanslagen te maken.

islamitische centra, koffiehuisen, asielzoekerscentra, moskeeën of gevangenis (AIVD, 2002). Vooral de laatste twee locaties zijn populair voor de aanvang van rekrutering. Moskeeën waar radicale imams prediken, worden bewust gemeden door gematigde moslims (vergelijk *The Observer*, 11 juli 2004). Hierdoor is de kans groot dat rekruteurs potentiële rekruten op het spoor komen in deze moskeeën.⁴ Gevangenis zijn om andere redenen een geschikte startlocatie. Hier hebben rekruteurs veel tijd om een alternatieve levensstijl voor te spiegelen aan criminelen die zich vaak afgewezen en buitengesloten voelen en die bovendien beschikken over kennis, contacten en vaardigheden die goed van pas komen bij de voorbereiding en uitvoering van terrorisme (*NRC-Handelsblad*, 26 oktober 2004). Vooral radicale moslims die makkelijk kunnen worden losgeweekt uit hun sociale omgeving blijken vatbaar voor rekrutering. Dit betreft volgens de AIVD (2002) met name drie categorieën. Allereerst autochtone westerlingen die zich hebben bekeerd tot de islam. Zij hebben de neiging alle banden met mensen waarmee zij voor hun bekering te maken hadden door te snijden (vergelijk *Der Spiegel*, 2004, p. 33/4). Ten tweede moslims die recent zijn geïmmigreerd. Dit zijn vaak alleenstaande mannen die hun familie hebben achtergelaten in het herkomstland. Illustratief voor deze categorie is de zogenoemde Hamburg-cel die een centrale rol heeft gespeeld bij de 9/11-aanslagen. Deze bestond uit een groep buitenlandse studenten die het contact met hun familie in hun herkomstlanden geleidelijk hadden verbroken (The 9/11 Commission Report, 2004). De laatste risicogroep bestaat uit tweede generatie jongeren van Noord-Afrikaanse afkomst die de islam actief gaan belijden na een crisis als een gevangenisstraf, een breuk met de ouders, of het overlijden van een naaste (vergelijk Leiken, 2004, p. 9; zie bijvoorbeeld Vermaat, 2002, noot 34 voor Nizar T.; *Intermediair*, 11 november 2004 voor Mohammed B). Rekruteurs proberen radicale moslims die bevattelijk lijken voor de gewelddadige jihad verder te isoleren door ze over te halen besloten bijeenkomsten te bezoeken die bijvoorbeeld in huiskamers plaatsvinden. Daar bidden zij samen en kijken ze naar video's met preken van radicale imams en met beelden van gevechten en van moslims die het slachtoffer zijn geworden van geweld. Ook bezoeken zij propagan-

4 Khalid el Hasnoui en Ahmed el Bakiouli, die in 2002 in Kasjmir de dood vonden nadat zij gerekruteerd waren voor de jihad, hadden bijvoorbeeld vaak de destijds als radicaal bekend staande Al Fourqaan-moskee in Eindhoven bezocht (Eikelenboom, 2004, p. 63).

distische websites en chat groups. Vervolgens worden zij door het maken van religieuze studiereizen en het bezoeken van trainingskampen klaargestoomd voor de strijd. In Nederland is bijvoorbeeld R.D. opgepakt, die illegale moslims onderdak bood in zijn huis. Hij bond deze mensen aan zich door ze van valse documenten te voorzien. Hij organiseerde gebedsdiensten, toonde video's en maakte cassettebanden waarop mensen zich bereid verklaren als martelaar te sterven (interview).

Kortom: bij rekrutering voor de gewelddadige jihad spelen sympathisanten wel degelijk een doorslaggevende rol. Zij zijn bij uitstek vatbaar om zich in toenemende mate te focussen op de gewelddadige jihad en zich steeds verder af te sluiten voor andersdenkenden. Radicale imams en sjeiks die de gewelddadige jihad aanmoedigen dragen aan dit proces bij.

Toegang en verblijf

Bij de gewelddadige jihad zijn zeker niet alleen extremisten betrokken die uitsluitend in eigen land opereren. Deze vorm van terrorisme is juist bij uitstek een transnationaal verschijnsel (Leiken, 2004, p. 6). In de periode tussen 1997 en 2001 was de Taliban aan de macht in Afghanistan en had al-Qaeda een veilige thuisbasis in dit land. Er zijn toen volgens het *International Institute for Strategic Studies* ten minste twintigduizend rekruten uit alle delen van de wereld in Afghaanse trainingskampen opgeleid (Hoffman, 2004, p. 559, noot 16). Sommigen van hen hebben na hun opleiding actief deelgenomen aan de strijd in landen als Bosnië, Tsjetsjenië en Irak, terwijl anderen zijn teruggekeerd naar de landen waar ze vandaan kwamen. Ook zijn er extremisten die buitenlandse reizen maken om een religieuze opleiding te volgen op een koranschool, *madrassa*, of om in moskeeën preken van radicale imams te beluisteren. Bovendien treden sommigen op als intermediair tussen of onderhouden contact met terroristische cellen uit verschillende landen. Dit transnationalisme houdt in dat moslimextremisten buitenlandse reizen moeten maken. Hierbij krijgen zij te maken met overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor de toelating van, toezicht op en uitzetting van vreemdelingen. Extremisten kunnen contacten met overheidsinstanties helemaal uit de weg gaan door illegaal te immigreren. Er zijn in verschillende landen inderdaad extremisten gearresteerd die daar illegaal verbleven. Ook zijn er aanwijzingen dat militante moslims mensensmokkelaars

uit Albanië, Turkije of Latijns-Amerika hebben ingeschakeld om illegaal landen binnen te reizen (Muller e.a., 2003, p. 56/7; *Channelnewsasia.com*, 23 augustus 2004). Aan illegaal verblijf kleeft voor betrokkenen echter het nadeel dat zij zijn aangewezen op hulp van familie, vrienden en geloofsgenoten. Zonder legale verblijfsvergunning is het namelijk extra moeilijk om bij officiële instanties aan te kloppen voor werk, onderdak, medische zorg of een uitkering. En als illegalen helpen bij de voorbereiding van terroristische activiteiten, lopen zij het risico om louter op grond van hun illegale verblijfsstatus te worden opgepakt en het land te worden uitgezet. Extremisten kunnen ook een land legaal binnenkomen en een legale verblijfsvergunning bemachtigen. Hiervan zijn honderden gevallen bekend (Camarota, 2002; AIVD, 2002, p. 15/6; Leiken, 2004; *The Boston Globe*, 13 juni 2004). Verschillende daders van aanslagen in de Verenigde Staten en in Europa zijn erin geslaagd een toeristen-, zaken- of studentenvisum voor een tijdelijk verblijf te bemachtigen, terwijl anderen over een legale verblijfsvergunning beschikten omdat ze waren getrouwd met een vrouw met de nationaliteit van het bestemmingsland. Nog weer anderen hadden politiek asiel gekregen, soms na meerdere aanvragen onder verschillende namen. Voor zover ons bekend is het zelden of nooit gebeurd dat zij voor het verkrijgen van een legale verblijfsvergunning actieve medewerking hebben gekregen van sympathisanten in dienst van officiële instanties.⁵ Dit betekent dat extremistische hiervoor zijn aangewezen op het om de tuin leiden van officiële instanties.

5 Wij hebben twee gevallen gevonden waarbij dit vermoeden wel bestond. Allereerst zou iemand die toegang had tot Schiphol een uit Duitsland gevluchte man naar Syrië hebben helpen vluchten, hij is echter alsnog gearresteerd (interview). Deze man stond op het punt in Duitsland gearresteerd te worden voor het bieden van de ondersteuning van terroristische activiteiten tegen de Amerikanen in Irak. Opsporingsonderzoek heeft echter niet kunnen ophelderen wie de hulp heeft gegeven. Het andere geval betreft een man met een dubbele nationaliteit (*The Observer*, 21 maart 2004). Hij heeft volgens een anonieme bron de spirituele leider van de Marokkaanse groep Salifa Jihadia 'geholpen' op vliegveld Heathrow toen hij daar werkte als locatiemanager voor een Canadese vliegtuigmaatschappij. Beiden zitten inmiddels een gevangenisstraf uit in Marokko wegens betrokkenheid bij de aanslagen in Casablanca in 2003. Ons is een geval bekend waarbij de actieve hulp niet afkomstig was van sympathisanten die bij de autoriteiten in dienst waren, maar van corrupte ambtenaren. Volgens een medewerkster van de Amerikaanse Immigratie en Naturalisatiedienst heeft een illegale Marokkaan, die connecties onderhield met de 9/11 vliegtuigkaper Mohammed Atta en Osama Bin Laden's broer Khalil, van haar twee bovengeschikten een verblijfsvergunning gekregen voor een schijnhuwelijk (*TomFlocco.com*, 26 mei 2004, 28 januari 2005). Het ministerie van Binnenlandse Veiligheid zou deze illegale immigrant het land hebben uitgezet zonder hem in te zetten als getuige in de rechtszaak die deze klokkenluider hierover tegen haar superieuren had aangespannen.

Om dit te kunnen doen hebben ze paspoorten en identiteitsbewijzen nodig. Deze kunnen ze ontvreemden van rechtmatige eigenaren, kopen van personen die hun eigen documenten als vermist opgeven of zelf fabriceren (Koninklijke Marechaussee, 2003, p. 34). Vooral blanco paspoorten en visa die wel over een legaal registratienummer beschikken maar waar nog geen persoonsgegevens in staan vermeld zijn populair.⁶ Deze documenten kunnen namelijk worden gebruikt zonder dat er gegevens hoeven te worden verwijderd (Smith, 2001), terwijl de kans om ermee opgepakt te worden verwaarloosbaar is. Weliswaar beschikt Interpol over een database waarin bijna twee miljoen als vermist opgegeven paspoorten zijn opgenomen, maar omdat deze database slechts in weinig landen wordt geraadpleegd, is de pakkans heel klein (*The New York Times*, 23 augustus 2004; *USNews.com*, 6 december 2004). Ook paspoorten uit visumvrije landen zijn aantrekkelijk (Smith, 2001). Reizigers met een dergelijk paspoort mogen tijdelijk zonder visum in een land verblijven, mits ze beschikken over een retourticket.⁷ De Verenigde Staten hebben in het kader van terrorismebestrijding weliswaar de regels van het zogenoemde *visa-waiver*-programma aangescherpt, maar niet afgeschaft voor de meeste landen van de Europese Unie (Communique on the European Union and the Visa Waiver Program 2004).

Kortom: voor het regelen van toegang tot en verblijf in andere landen kunnen extremisten maar in beperkte mate terugvallen op sympathisanten. Deze kunnen wel helpen met het schuilhouden van illegalen en documentvervalsing, maar nauwelijks met het bemachtigen van verblijfsvergunningen. Actieve medewerking van corrupte autoriteiten is in de praktijk moeilijk te realiseren en loopt snel in de gaten. Dit betekent dat extremisten voor het bemachtigen van verblijfsvergunningen noodgedwongen zijn aangewezen op het om de tuin leiden van officiële instanties.

6 Twee Noord-Afrikanen die de Afghaanse rebellenleider Massoud hebben vermoord, beschikten bijvoorbeeld over blanco Belgische paspoorten die gestolen waren in Den Haag en in Straatsburg (Vermaat, 2002, p. 2/3).

7 Net als andere verdachten van terrorisme heeft ook de Fransman Zakarias Moussaoui, de vermeende twintigste 9/11-kaper, van deze mogelijkheid gebruikgemaakt om de Verenigde Staten binnen te komen. Nadat zijn recht op tijdelijk verblijf was verlopen, verbleef hij verder illegaal in de Verenigde Staten (Camarota, 2002, p. 37).

Financiering

Terroristische moslimnetwerken hebben geld nodig om in het eigen levensonderhoud te voorzien en voor de uitvoering van hun activiteiten. Dit vergaren zij op twee manieren. Zij zoeken sponsors of genereren zelf middelen (vergelijk Spaaij, 2003; Basile, 2004). Ook deze strategieën worden apart besproken.

Sponsoring

Sponsors kunnen staten of organisaties zijn. Landen die zijn verdacht van financiële ondersteuning van de gewelddadige jihad worden meestal geleid door machthebbers waarvan in elk geval een deel sympathiseert met de gewelddadige jihad. Dit geldt bijvoorbeeld voor Iran, Pakistan, Saoedi-Arabië en Soedan.⁸

Terroristen die sponsoring ontvangen van organisaties maken gebruik van de oproep in de koran tot de zogenaamde *zakat*. Het is een van de vijf verplichte zuilen van de islam om een deel van de eigen welvaart af te dragen aan minderbedeelden. Er zijn radicale imams opgepakt die geld dat in moskeeën is ingezameld voor goede doelen vrijwillig hebben doorgestuurd aan terroristische organisaties (Eikelenboom, 2004) en gematigde imams zijn onder druk gezet door radicale moslims om dit te doen (Sifaoui, 2003, p. 107/8). Ook stichtingen zijn verdacht van het ter beschikking stellen van geld aan terroristische organisaties (Financieel Expertise Centrum, 2003, p. 44; Eikelenboom, 2004; The 9/11 Commission Report, 2004, p. 170). Soms is dat gedaan door leden van terroristische groeperingen die heimelijk in deze instellingen zijn geïnfiltreerd en soms met instemming van het bestuur (Basile, 2004, p. 173; The 9/11 Commission Report, 2004). Vanwege het ter beschikking stellen van gelden voor de gewelddadige jihad zijn de tegoeden bevroren van vestigingen van Al Aqsa, Benevolence International Foundation (BIF), Al Haramain en Muwaffaq. Extremisten kunnen dus profiteren van de zakat zonder dat de donateurs daar weet van hebben. Ook voor het overboeken van geld kunnen

⁸ Sponsorstaten kunnen echter ook seculiere staten zijn met een gemeenschappelijke vijand. Een informele bron heeft bijvoorbeeld een militair geciteerd die is overgelopen naar de Verenigde Staten en die de socialistische president Chavez van Venezuela heeft beschuldigd van het doneren van een miljoen dollar aan al-Qaeda na 9/11 (Joseph G2 Bulletin Farah's, 16 februari 2004).

extremisten onopgemerkt gebruikmaken van de gewoontes van moslims en migranten. Voor het overboeken maken militante moslims in de eerste plaats gebruik van hawala (Gunaratna, 2002; Financieel Financieel Expertise Centrum, 2003; Van Traa-team, 2003). Er zijn sterke aanwijzingen dat rijke Arabische weldoeners en liefdadigheidsinstellingen in het Midden-Oosten geld sturen naar al-Qaeda via het hawala-systeem (Looney, 2003, p. 166). Hawala is een systeem dat wordt gebruikt om geld over te maken van de ene naar de andere partij buiten het officiële financiële circuit om (Passas, te verschijnen 2005). Hawala bestaat bij de gratie van het onderlinge vertrouwen dat alle betrokken partijen hun openstaande schulden zullen voldoen (Schramm en Taube, 2003). Voor moslimterroristen is hawala aantrekkelijk omdat het weinig sporen nalaat en niet opvalt omdat miljoenen migranten er gebruik van maken.⁹

Daarnaast maken moslimextremisten voor het overmaken van geld gebruik van 'money transfers' van commerciële bedrijven als 'Western Union' (The Wall Street Journal, 20 oktober 2004). De vliegtuigkapers van de 9/11-aanslagen hebben bijvoorbeeld 20.000 dollar ontvangen via Western Union. Net als hawala is ook money transferring vooral populair onder migranten voor het contant aanleveren en ontvangen van geldbedragen. De reden hiervan is dat het ook werkt in landen waar niet iedereen een banknummer heeft (Kleemans e.a., 2002, p. 110-113). Nadat bekend is geworden dat deze vorm van overboeken ook voor terroristische doeleinden is gebruikt, is Western Union verplicht de transacties in de Verenigde Staten automatisch aan controlerende overheidsinstanties door te geven. Inmiddels worden niet de klanten maar de agenten van Western Union als het grootste risico beschouwd in verband met de financiering van terrorisme. Deze hoofdzakelijk buitenlandse agenten worden namelijk maar in beperkte mate gescreend door het bedrijf.¹⁰

Kortom: moslimextremisten kunnen voor financiering terugvallen op sponsors die sympathiseren met de gewelddadige jihad. Daarnaast

⁹ Dit betekent overigens niet dat hawala-bankiers geen boekhouding bijhouden (vergelijk Kleemans e.a. 2002, p. 117, 124). In Spanje is namelijk een hawala-bankier opgepakt op basis van het feit dat hij één transactie buiten zijn boekhouding had gehouden. Met dit geld bleken een telefoon en een vrachtwagen te zijn aangeschaft die uiteindelijk in Tunesië zijn gebruikt om een synagoge op te blazen (interview).

¹⁰ Door de beperkte screening heeft het kunnen gebeuren dat een agent zaken heeft gedaan met een Jordaanse bank die banden onderhoudt met Palestijnse terroristische groeperingen (The Wall Street Journal, 20 oktober 2004).

maken zij gebruik van derde partijen die er gewoontes op nahouden waarmee de extremisten bekend en vertrouwd zijn, zonder dat zij zijn aangewezen op hun steun. Dit betreft moslims die zich bedienen van zakat en immigranten die gebruikmaken van hawala-bankieren en 'money transfer'-bedrijven. Zij kunnen extremisten dus van dienst zijn zonder zich daarvan op enigerlei wijze bewust te zijn.

Zelf middelen genereren

Sponsormiddelen zijn niet toereikend om de uitgaven van extremisten te dekken. Er worden hoogstens enkele rekruteurs vrijgesteld van het genereren van inkomsten en cellen die met plannen komen die door invloedrijke al-Qaeda-leden als kansrijk worden beschouwd, ontvangen bij uitzondering 'seed money' waarmee ze een deel van hun plannen kunnen financieren. In de praktijk moeten zij zich voor het overgrote deel zelf financieel bedruipen (Gunaratna, 2002; Basile, 2004). Dit heeft tot gevolg dat sommige individuen en cellen zich hoofdzakelijk of zelfs uitsluitend bezighouden met het verwerven van financiële middelen voor de gemene zaak. Hierbij krijgen zij geen actieve steun van sympathisanten.

Extremisten genereren geld door legale en illegale activiteiten te ondernemen. Al-Qaeda heeft handels-, transport- en productiebedrijven bezeten die niet alleen als 'storefront' zijn gebruikt om geld wit te wasen en wapens te transporteren, maar ook als zelfstandige financieringsbron. Hierbij maken extremisten gebruik van consumenten. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat jihadstrijdgroepen allianties zijn aangegaan met criminelen in zogenoemde 'failed states'. Dit zijn staten die weliswaar officieel geen toestemming geven voor de illegale praktijken, maar die ook niet in staat zijn daartegen op te treden. Zo zouden bijvoorbeeld al-Qaeda, Hezbollah en Hamas zich samen met criminele organisaties hebben bezighouden met drugshandel, mensensmokkel en vervalsing van Amerikaanse dollars, audiovisueel materiaal, parfums en merkkleding in het grensgebied tussen Argentinië, Brazilië en Paraguay (Federal Research Division Library of Congress, 2003; *Joseph G2 Bulletin Farah's*, 16 februari 2004). Daarnaast zou al-Qaeda actief zijn geweest in de diamantsmokkel in West-Afrika (Basile, 2004). The 9/11 Commission Report (2004, p. 171) stelt overigens dat er geen harde bewijzen voor zijn dat al-Qaeda geld heeft verdiend met drugs- of diamanthandel. Ook zijn er cellen die zich zelfstandig bezighouden met criminaliteit. Zo zijn de explosieven die zijn gebruikt voor de treinaanslagen in Madrid

geruild voor XTC en softdrugs. De 'bende van Roubaix' heeft volgens het Franse Openbaar Ministerie roofovervallen gepleegd met de bedoeling om in 1996 een bomaanslag tijdens de G-7 in Lille te bekostigen (Financieel Expertise Centrum, 2003, p. 48/9). In Engeland heeft een bende geld afgedragen aan de jihad dat door grootschalige bankfraude en oplichting was verkregen. De leden kochten kleren en elektronica met cheques die waren gebaseerd op frauduleuze banknummers en ruilden deze goederen terug voor cash voordat duidelijk werd dat de cheques niet waren gedekt (*Times Online*, 25 november 2004). In Nederland zijn aanhangers van de Takfir Wal Hijra-beweging aangehouden en veroordeeld voor woninginbraken, zakkenrollerij, handel in valse merkkleding, creditcardfraude, drugshandel en telecomfraude (interview; *Algemeen Dagblad*, 29 september 2003; Eikelenboom, 2004).

Veel van de gepleegde misdaad is multifunctioneel. Criminaliteit levert niet alleen inkomsten op, maar maakt ook slachtoffers onder de vijand (zie *NRC-Handelsblad*, 10 november 2004). Extremisten kunnen met andere woorden via criminaliteit de jihad voortzetten met andere middelen dan geweld. Voorts stelt de handel in valse documenten extremisten in staat om zowel inkomsten te genereren als hun identiteit te verbergen. In Nederland zijn verdachten aangehouden waarvan bekend is geworden dat ze gebruikmaakten van meerdere vervalste identiteitsdocumenten tegelijkertijd. Op deze manier konden zij verbloemen dat zij eerder met de politie in aanraking waren gekomen (interview). De vervalste identiteitsbewijzen zijn ook nog eens gebruikt om sof-nummers te bemachtigen. Hiermee kunnen extremisten vervolgens weer bankrekeningen openen, uitkeringen aanvragen of werken voor uitzendbureaus. Uit opsporingsonderzoek is gebleken dat in Nederland bijvoorbeeld verschillende verdachten van facilitering van terrorisme met behulp van vervalste Franse identiteitsbewijzen een sof-nummer bij de belastingdienst hebben aangevraagd (interview). Ook telecomfraude is multifunctioneel omdat het behalve inkomsten ook communicatiemiddelen oplevert.

Telecomfraude bestaat bijvoorbeeld uit het helen van gestolen gsm-toestellen en telefoonkaarten, het niet afbetalen van belminuten, het hacken van telefooncentrales van bedrijven en instellingen en het verkopen van informatie door hackers aan belhuizen (Van Traa-team, 2003).

Kortom: bij het genereren van inkomsten spelen sympathisanten geen rol van betekenis. Ten eerste zijn extremisten gedwongen om terug te

vallen op andere partijen omdat de middelen die zij krijgen van sponsors tekortschieten. Ten tweede stelt criminaliteit extremisten in staat om op een andere manier slachtoffers te maken onder de vijand dan door geweld te gebruiken. Gebruikmaken van anderen dan sympathisanten kan dus voor extremisten behalve een nood ook een deugd zijn.

Communicatie

Voor communicatie maken moslimextremisten gebruik van alle denkbare middelen: koeriers, post, vaste, mobiele en satelliettelefoons, kortegolfzenders, e-mail, chatboxen en websites. Vaak houden ze hierbij de sociale omgeving angstvallig buiten de deur, om hun plannen in het geheim te kunnen maken. Ze sluiten zich af van de buitenwereld door bijvoorbeeld face-to-face ontmoetingen te arrangeren, versleutelde boodschappen te versturen, via internet te bellen, of te bellen met de inmiddels afgeschafte 'easy-room' telefoonkaarten die anoniem konden worden gekocht en bijgevuld en waarmee vanuit de hele wereld kon worden gebeld (*NRC-Handelsblad*, 26 november 2004). Toch speelt de sociale omgeving soms wél een rol bij de communicatie. Dit is het geval als terroristen zich onopvallend proberen te mengen onder een groter publiek. Hierbij is het vaak niet van belang of dit publiek al dan niet sympathiseert met de jihad.

Sommige aanslagplegers van 9/11 hebben bijvoorbeeld gebruikgemaakt van het internet in openbare bibliotheken (ADL, 2002) en andere al-Qaeda-leden van internetcafés (BBC, 6 oktober 2004), terwijl in Nederland opgepakte verdachten vooral belden vanuit telefooncellen (interview). Ook belhuizen blijken zowel in Amerikaanse als Nederlandse strafzaken een belangrijke rol te spelen (ADL, 2002, p. 5; interview). Zo zijn in oktober 2003 vijf mensen opgepakt die een belhuis in Schiedam gebruikten om plannen te beramen en om chemicaliën op te slaan waarmee explosieven kunnen worden gemaakt (*Algemeen Dagblad*, 24 juli 2004). In september 2003 hadden de Verenigde Staten de Nederlandse overheid om de uitlevering van drie personen gevraagd die met behulp van valse telefoonkaarten vanuit een Amsterdams belhuis contact hadden gemaakt met een Amerikaan die verdacht werd van banden met Bin Laden (Eikelenboom, 2004, p. 265).

In belhuizen kan het publiek tegen betaling telefoneren of internetten. Meestal gaat het bij belhuizen om gespecialiseerde zaken, maar soms

ook om wasserettes, kapperszaken of islamitische slagerijen die één of twee telefoonlijnen exploiteren in hun zaak. Belhuizen worden hoofdzakelijk gebruikt door migranten om contact te onderhouden met familie of vrienden in het buitenland. Vanwege de concentratie van migranten opereren ook hawala-bankiers vaak vanuit belhuizen (Van Traa-team, 2003, p. 22). Zowel de achtergrond van de cliëntèle als de aanwezigheid van hawala-bankiers maakt belhuizen tot een aantrekkelijke locatie voor moslimextremisten. Ze kunnen onopvallend communiceren met buitenlandse contacten doordat de meerderheid van de klanten belhuizen hier ook voor gebruikt, terwijl zij hawala-bankiers kunnen inschakelen voor het overboeken van geld.

Ook internet biedt aan jihadstrijders de mogelijkheid om onopvallend te opereren. Hierbij spelen sympathisanten wel een rol van betekenis. Het internet bevat ontelbare chatboxen, websites, nieuwsgroepen en fora die betrekking hebben op de islam en die voornamelijk door moslims worden bezocht (*NRC-Handelsblad*, 27 & 28 november 2004). Voor velen vertegenwoordigt het internet dan ook het ideaal van een mondiale moslimgemeenschap, *oemma* (*The New Yorker*, 2 augustus 2004). Ook radicale moslims die de jihad aan de orde stellen mengen zich in deze virtuele gemeenschap (AIVD, 2002, p. 18; *NRC-Handelsblad* 4 september 2004; voor voorbeelden zie Eikelenboom 2004, p. 65 en *NRC-Handelsblad*, 17 november 2004). Moslimextremisten gebruiken de sites, chatboxen en nieuwsgroepen om te rekruteren, plannen te beramen en fondsen te werven (ADL, 2002). Potentiële rekruten die via chatrooms worden opgespoord, krijgen vragenlijsten gemaild en worden aan on- en offline testen onderworpen alvorens eventueel als nieuw lid te worden geaccepteerd (*USA Today*, 25 juni 2004).

Sinds de vernietiging van de trainingskampen in Afghanistan speelt internet ook een steeds belangrijkere rol in de training en opleiding van nieuwe rekruten (*Taipei Times*, 6 oktober 2004; *Csmonitor*, 7 oktober 2004). Zo staan er uitgebreide handleidingen op het internet over het ontvoeren van mensen, het voeren van een guerrillaoorlog in steden en militaire gevechtstechnieken voor jihadstrijders (*The New York Times*, 23 september 2004; Gunaratna, 2002) en is er bijvoorbeeld een videofilmje op een site geplaatst dat stap voor stap uitlegt hoe met behulp van een mobiele telefoon een bom kan worden gemaakt en tot ontploffing gebracht, zoals bij de aanslagen op de treinen in Madrid is gebeurd (*BizReport*, 12 augustus 2004). Het internet wordt ook gebruikt voor religieuze scholing. Saoedi-Arabische schriftgeleerden hebben bijvoorbeeld radicale Nederlandse moslims adviezen gegeven

over de jihad en het martelaarschap (AIVD, 2004, p. 8).

Internet is een aantrekkelijk medium voor extremisten, omdat zij daarmee anoniem kunnen communiceren met mensen over de gehele wereld. Ze kunnen hun identiteit maskeren en veranderen door oude e-mailadressen weg te gooien en nieuwe aan te maken (*The Washington Post*, 2 oktober 2004) en door onbewaakte ruimte op servers te stelen (*The New Yorker*, 2 augustus 2004).¹¹ De fysieke locatie kan worden verborgen door virtueel van de ene naar de andere computer te verspringen. Anonimiteit kan verder makkelijk bewaard blijven doordat 'hosters' de minimale informatie die zij van hun gebruikers verlangen nauwelijks controleren (*The Washington Post*, 2 oktober 2004).

Kortom: militante moslims gebruiken hun sociale omgeving om onopvallend op te gaan in een groter publiek. Ze begeven zich in openbare gelegenheden als bibliotheken, cybercafés, beluizen en de virtuele *oemma*. De populariteit van de laatste twee locaties maakt duidelijk dat ze zich bij voorkeur mengen in een groter publiek dat wordt gedomineerd door migranten of moslims. Net als we bij de financiering hebben gezien, is het voor moslimextremisten weliswaar handig als het publiek waaronder zij zich begeven gebruikmaakt van gewoontes waarmee zij bekend en vertrouwd zijn, maar doet het er niet toe of ze al dan niet sympathiseren met hun ideeën over de jihad.

Conclusie

We zijn nagegaan welke rol sympathisanten spelen bij de gewelddadige jihad. We hebben gezien dat zij in bepaalde opzichten onmisbaar zijn. Sympathisanten treden op als sponsors, potentiële rekruten en ideologen. Daarnaast maken moslimextremisten echter ook gebruik van migranten en moslims waarmee ze weliswaar verschillende kenmerken gemeen hebben, zonder dat zij zijn aangewezen op hun steun voor de gewelddadige jihad. Ze schakelen hawala-bankiers in om geld over te boeken, mensensmokkelaars om landsgrenzen te overschrijden, maken gebruik van beluizen en de islamitische 'online community' om te communiceren en misbruiken de religieuze verplichting

¹¹ Zo zijn er video's over de jihad gevonden op *servers* die behoorden tot voetbalvereniging Cambuur, de George Washington Universiteit en de Arkansas Department of Highways and Transportation (interview; *The New Yorker*, 2 augustus 2004).

van moslims om een deel van hun welvaart af te staan aan minder-bedeelden. Ten slotte schakelen extremisten ook niet-moslims in. Ze doen bijvoorbeeld een beroep op ambtenaren die uitvoering geven aan het vreemdelingenbeleid en ontvreemden persoonlijke documenten van niet-moslims. Ook gebruiken ze hen als consument en maken ze hen tot doelwit van criminaliteit.

Steun van sympathisanten speelt dus lang niet altijd een rol bij de gewelddadige jihad. Daar zijn verschillende redenen voor. Allereerst is het niet altijd nodig voor extremisten om actieve steun te krijgen. Moslims en immigranten worden zonder het zelf te weten door extremisten gebruikt om op te gaan in een groter publiek en om gebruik te maken van gewoontes waarmee zij bekend en vertrouwd zijn. Een tweede reden is dat sympathisanten niet altijd over de noodzakelijke middelen, kennis en mogelijkheden beschikken. Zo zijn zij zelden of nooit in staat te helpen bij het regelen van verblijfsvergunningen. In dit geval zijn extremisten gedwongen om op andere partijen terug te vallen. Een volgende reden is dat zij juist door géén beroep te doen op sympathisanten de heilige oorlog kunnen voortzetten met andere middelen dan geweld. Dit geldt voor hun criminele activiteiten. Criminaliteit levert tegelijkertijd een financiële bijdrage aan de strijd en maakt slachtoffers onder de vijand. Dit is een offensieve reden. Ten slotte kunnen extremisten sympathisanten ook om defensieve redenen links laten liggen. Sommige extremisten proberen bijvoorbeeld geen verdenking op zich te laden door zich westers te gedragen of door met een niet-islamitische vrouw te trouwen (Roy, 2003; *TomFlocco.com*, 26 mei 2004; *The New York Times*, 12 juli 2004). Om dezelfde reden heeft Khalid Sheik Mohammed de vliegtuigkapers van de 9/11-aanslagen de opdracht gegeven zoveel mogelijk de moslimgemeenschap in de Verenigde Staten te mijden (The 9/11 Commission Report, 2004, p. 215/6).

Zijn de bevindingen uit dit onderzoek nu in strijd met de in de inleiding geciteerde terrorismebestrijders en wetenschappers die aan sympathisanten een cruciale rol toeschrijven in verband met de gewelddadige jihad? Nee. Wel leiden ze tot een nuancering van hun uitgangspunt. Gebleken is dat sympathisanten bij sommige voorbereidende activiteiten wel een cruciale rol spelen maar bij andere niet. Voor het regelen van buitenlandse reizen, het genereren van inkomsten en communicatie zijn moslimextremisten minder op sympathisanten aangewezen dan voor rekrutering en sponsoring. De beleidsmatige implicatie van deze conclusie is dat terugloop van steun voor de gewelddadige jihad niet automatisch leidt tot minder terrorisme.

Literatuur

- ADL, Anti-Defamation League**
Jihad online; islamic terrorists and the Internet
www.adl.org/internet/jihad_online.pdf
 2002
- Associated Press**
Two provincial German towns emerging as unlikely center for islamic extremism
http://news.findlaw.com/scripts/prINTER_friendly.pl?page=/ap_stories/1/0000/2-1-2005/20050201010014_01.html
 1 februari 2005
- AIVD**
Rekrutering in Nederland voor de jihad: van incident naar trend
www.aivd.nl/search/contents/pages/2957/rekrutering.pdf
 2002
- AIVD**
Saoedische invloeden in Nederland; verbanden tussen salafitische missie, radicaliseringsprocessen en islamitisch terrorisme
www.aivd.nl/contents/pages/8931/rapportsaoedischeinvloeden.pdf
 2004
- Algemeen dagblad**
Samir (17) had met al-Qaeda contact
 24 juli 2004
- Breaking News/World**
US remains under terror threat from Al-Qaeda
www.usatoday.com/news/washington/2004-09-09-threat-us_x.htm
 7 september 2004
- Basile, M.**
Going to the source; why Al Qaeda's financial network is likely to withstand the current war on terrorist financing
Studies in conflict & terrorism, 27e jrg., 2004, p. 169-185
- BBC news**
A web wise terror network
http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/in_depth/3716908.stm
 6 oktober 2004
- BizReport**
Internet virtual classroom for Al-Qaeda supporter
www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=worldNews&storyID=5957906
 12 augustus 2004
- Camarota, S.A.**
The open door; how militant islamic terrorists entered and remained in the United States, 1993-2001: Center for Immigration Studies
www.cis.org/articles/2002/theopendoor.pdf
 2002
- Channelnewsasia.com.**
US probe finds Al-Qaeda travel agency
www.channelnewsasia.com/stories/afp_world/view/102524/1/.html
 23 augustus, 2004

Communiqué on the European Union and the Visa Waiver Program

www.useu.be/Categories/Justice%20and%20Home%20Affairs/Oct1804USEUNonVWPStates.html
18 oktober 2004

Crenshaw, M.

Theories of terrorism; instrumental and organizational approaches
In: D.C. Rapoport (red.), *Inside terrorist organizations*, London, Portland, OR, Frank Cass, 2001, p. 13-31

Csmonitor

US cybersecurity chief's sudden resignation comes as terrorists increasingly use the Internet as a tool

www.csmonitor.com/2004/1007/dailyUpdate.html?s=rsst
7 oktober 2004

Der Spiegel

Der islamo-faschismus: 'Als wäre ihr im Krieg'

Special 2 (Terror: Der Krieg des 21. Jahrhunderts), 2004, p. 24-34

Eikelenboom, S.

Jihad in de polder; de radicale islam in Nederland

Amsterdam, Veen, 2004

Federal, Research Division
Library of Congress

Nations hospitable to organized crime and terrorism

Washington, D.C., Library of Congress,

www.loc.gov/rr/frd/pdffiles/Nats_Hospitable.pdf
2003

Financieel, Expertise Centrum

Terrorismedinanciering en terrorismebestrijding (nr. 9)

Gunaratna, R.

Al Qaeda; global network of terror
New York, Columbia University Press, 2002

Hashmi, S.H.

Jihad

In: R. Wuthnow (red.),
Encyclopedia of politics and religion, Washington, D.C., Congressional Quarterly, Inc., 1998, p. 425-426, 2e ed.,
www.cqpress.com/context/articles/epr_jihad.html

Hoffman, B.

The changing face of Al Qaeda and the global war on terrorism
Studies in conflict & terrorism, 27^e jrg., 2004, p. 549-560

Intermediair

Jihad in de polder: wat bewoog Mohammed B. en Samir A.?

11 november 2004, p. 19-21

Joseph G2 Bulletin Farah's

(2004, February 16)

Al-Qaida south of the border:

Rumsfeld: Human smuggling rings tied to bin Laden's terrorist network.

www.worldnetdaily.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=37133

Kleemans, E.R., Brienens, M.E.I e.a.

Georganiseerde criminaliteit in Nederland: tweede rapportage op basis van de WODC-monitor
Meppel, Boom Juridische uitgevers, 2002

- Koninklijke, Marechaussee
Rapport identiteitsfraude en (reis)documenten
2003
- Leiken, R.S.
Bearers of global Jihad? Immigration and national security after 9/11: The Nixon Center
www.nixoncenter.org/publications/monographs/Leiken_Bearer_s_of_Global_Jihad.pdf
2004
- Looney, R.
Hawala; the terrorist's informal financial mechanism
Middle East policy, 10^e jrg., nr. 1, 2003, p. 164-167
- Muller, E.R., R.F.J. Spaaij e.a.
Trends in terrorism
Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2003
- NRC-Handelsblad**
De brigade van Abu Nawwaar
4 september 2004
- NRC-Handelsblad**
Spanje streng voor moslim-gevangenen
26 oktober 2004
- NRC-Handelsblad**
Takfir; kameleon onder islamisten
10 november 2004
- NRC-Handelsblad**
De bibliotheek van Mohammed B.
17 november 2004
- NRC-Handelsblad**
Midden-Oosterse terroristen bellen graag bij Swisscom
26 november 2004
- NRC-Handelsblad**
De knip- en plak-islam; hoe jonge moslims in Nederland hun radicale wereldbeeld samenstellen
27 en 28 november 2004
- Passas, N.
Informal value transfer systems and criminal activities
Meppel, Boom, 2005 (te verschijnen)
- Roy, O.
EuroIslam; the Jihad within?
The national interest, 71^e jrg., 2003, p. 63-74, www.findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_2003_Spring/ai_99377576/print
- Sageman, M.
Understanding terror networks
Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004
- Schramm, M., M. Taube
Evolution and institutional foundation of the hawala financial system
International review of financial analysis, 12e jrg., nr. 4, 2003, p. 405-420, www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6W4W-48BC1FK-1-5&_cdi=6553&_user=499884&_orig=na&_coverDate=12%2F31%2F2003&_sk=999879995&view=c&wchp=dGLbVlb-zSkzV&md5=42e8ea1cdaad45614cbdb01e3fe87b87&ie=/sdarticle.pdf
- Senéchal de la Roche, R.
Why is collective violence collective?
Sociological theory, 19e jrg., 2 juli 2001, p. 126-144
- Senéchal de la Roche, R.
Toward a scientific theory of terrorism
Sociological theory, 22e jrg., nr. 1, 2004, p. 1-4

Sifaoui, M.

Inside Al Qaeda; how I infiltrated the world's deadliest terrorist organization

New York, Thunder's Mouth Press, 2003

Smith, P.J.

The terrorists and crime bosses behind the fake passport trade
Jane's intelligence review, 13e jrg., 7 juli 2001, p. 42-44

www.globalpolicy.org/nations/citizen/0701fake.htm

Spaaij, R.

De financiering van terrorisme
Proces, nr. 2, 2003, p. 72-86

TaipeiTimes

Online support grows for Iraq's 'prince of cutthroats'

www.taipetimes.com/News/world/archives/2004/10/06/2003205773

6 oktober 2004

The 9/11 Commission Report

Final report of the national commission on terrorist attacks upon the United States

<http://a257.g.akamaitech.net/7/257/2422/05aug20041050/>

www.gpoaccess.gov/911/pdf/fullreport.pdf

2004

The Boston Globe

Police see more European citizens involved in terror activities

www.hvk.org/articles/0604/101.html

13 juni 2004

The New Yorker

The terror web; were the Madrid

bombings part of a new, far-reaching Jihad being plotted on the Internet?

www.newyorker.com/printable/?fact/040802fa_fact
2 augustus 2004

The New York Times

The talkative terrorist on tape; Madrid plot 'was my project'
12 juli 2004

The New York Times

Few nations check to see if passports are stolen, Interpol says
23 augustus 2004

The New York Times

The reach of war; web war
23 september 2004

The Observer

Heathrow worker jailed for links with al-Qaeda

www.guardian.co.uk/terrorism/story/0,12780,1174715,00.html
21 maart 2004

The Observer

France split over battle for Muslim souls and minds

www.guardian.co.uk/print/0,3858,4968379-110633,00.html
11 juli 2004

The Wall Street Journal

Expanding in an age of terror; Western Union faces scrutiny

20 oktober 2004

The Washington Post

From a virtual shadow, messages of terror

www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A1570-2004Oct1.html

2 oktober 2004

Times Online

High street fraud raised millions for terrorism

<http://www.timesonline.co.uk/printFriendly/0,,1-2-1373244-2,00.html>

25 november 2004

TomFlocco.com

Sleeping with the enemy

www.tomflocco.com/modules.php?name=News&file=print&sid=63

26 mei 2004

TomFlocco.com

Congressman refuses to probe illegal alien terrorist cell in his own district

www.tomflocco.com/modules.php?name=News&file=print&sid=106

28 januari 2005

USNews.com

Terror's best friend; 10 million missing passports floating around the world could mean a real security nightmare

www.usnews.com/usnews/issue/041206/usnews/6passports.htm

6 december 2004

USA Today

Internet is extremists' channel of choice

www.usatoday.com/tech/news/2004-06-25-terror-online_x.htm

25 juni 2004

Van Traa-team

Verkeerd verbonden? Beluizen in Amsterdam

Gemeente Amsterdam, 2003
www.eenveiligamsterdam.nl/documents/thema008/Verkeerd%20verbonden,%20beluizen%20in%20Amsterdam.pdf

Vermaat, E.

Bin Laden's terror networks in Europe

Toronto, Ontario, The MacKenzie Institute, 2002

<http://216.119.99.176/commentary.html>